

PADĖTIES DARBO RINKOJE DIFERENCIACIJA LIETUVOS REGIONUOSE IR JĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI

Laima OKUNEVIČIŪTĖ-NEVERAUSKIENĖ | <https://orcid.org/0000-0002-7969-3254>

Arūnas POCIUS | <https://orcid.org/0000-0002-4045-511X>

LSMC Sociologijos instituto

Darbo rinkos tyrimų skyrius

A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius

laima.okuneviciute@dsti.lt, arunas.pocius@dsti.lt

Santrauka. Straipsnyje vertinami nedarbo skirtumai Lietuvos apskrityse ir aptariami nedarbą lemiantys veiksniai, kadangi prabėgus po pandemijos krizės situacija darbo rinkoje tapo vėl labiau komplikauta. Bendras vidutinis metinis nedarbo lygis, darbo jėgos tyrimų duomenimis, šalyje 2022–2023 m. išaugo nuo 5,9 iki 6,8 proc. Tyrimu siekiama įvertinti padėties darbo rinkoje diferenciaciją Lietuvos regionuose. Atsižvelgiant į gana įtemptą socialinę ekonominę situaciją, šiame darbe analizuojamos situacijos darbo rinkoje tendencijos šalies apskrityse, prioritetą teikiant registruoto nedarbo rodiklių stebėsenai, kadangi Užimtumo tarnybos duomenys pagal regionus yra gerokai išsamesni nei užimtumo tyrimų būdu nustatomi rodikliai. Be to, detaliau analizuojami autorių išskirti padėties darbo rinkoje diferenciaciją Lietuvos regionuose lemiantys veiksniai. Jų įtakai apžvelgti pasirinkti itin aktualūs socialiniai ekonominiai rodikliai pagal šalies regionus: BVP vienam gyventojui lygis, darbo apmokėjimas bei skurdo rizikos lygis. Vertinant situaciją darbo rinkoje šalies regionuose, nedarbo tendencijos siejamos su užimtumo lygio pokyčiais.

Raktažodžiai: nedarbas, užimtumas, darbo rinka, darbo rinkos politika, regionai, bendras vidaus produktas (BVP), darbo užmokestis, skurdo rizikos lygis.

Įvadas

Problemos aktualumas. Netgi nepriklausomai nuo nedarbo ir užimtumo svyravimų padėties, darbo rinkos diferenciacijos išmatavimas visada tradiciškai išlieka aktualia problema. Lietuvoje nėra pakankami ištyrinėti ir situaciją darbo rinkoje lemiantys veiksniai šalies regionuose. Kai kurie šalies regionai tradiciškai rodo žemesnius darbo rinkos rodiklius, todėl šios teritorijos kelia didelį susirūpinimą dėl nedarbo problemų ir užimtumo galimybių. Pavyzdžiui, santykinis registruoto nedarbo rodiklis, Užimtumo tarnybos duomenimis, Ignalinos raj. 2023 m. siekė 12,7 proc., o 2021 m. – net 19,5 proc., sudarydamas net penktadalį šios savivaldybės darbingo amžiaus gyventojų. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad nėra tikslių duomenų apie darbo jėgą šalies savivaldybėse, faktinis nedarbo lygis turėtų būti žymiai didesnis. Akcentuotina ir tai, kad mažesni šalies regionai neretai tampa nepatrauklūs naujoms darbo vietoms kurti. Siekis įvertinti padėtį darbo rinkoje šalies regionuose yra aktuali mokslinė problema. Straipsnyje analizei atlikti taikomi vienas kitą papildantys įvairūs duomenų šaltiniai, darbo rinkos rodiklių vertini-

mai atliekami remiantis skirtingomis metodologijomis, kurios sąlygoja santykinio nedarbo skaičiavimus tiek nuo darbo jėgos, tiek nuo darbingo amžiaus gyventojų. Pastarieji skirtumai itin išryškėja analizuojant jaunimo nedarbą.

Kita vertus, nedarbo lygis darbo jėgos tyrimų duomenimis, 2022–2023 m. šalyje išaugo 0,9 procentinio punkto (nuo 5,9 iki 6,8 proc.), tuo tarpu registruotas nedarbas nuo darbingo amžiaus gyventojų šiuo laikotarpiu, Užimtumo tarnybos duomenimis, tiek pat sumažėjo – 0,9 procentinio punkto (iki 10,9 proc.). Pastarąją tendenciją, išryškėjusius skirtumus būtų ypač sunku interpretuoti neatsižvelgiant į tai, kad nemaža dalis ankstesnių bedarbių pateko tarp besirengiančių darbo rinkai asmenų ir neteko savo bedarbio statuso. Tokiu būdu pastarasis registruoto nedarbo sumažėjimas yra susijęs ne su realiu nedarbo sumažėjimu, o institucinių veiksnių poveikiu darbo rinkai. Minėtos aplinkybės, be abejonės, turi įtakos registruoto nedarbo rodiklių pokyčiams šalies regionų darbo rinkoje ir koreguoja stebimas tendencijas, į kurias svarbu atsižvelgti vertinant realią situaciją darbo rinkoje šalies regionuose.

Straipsnio tikslas – įvertinti padėties darbo rinkoje (užimtumo ir nedarbo) skirtumus šalies regionuose.

Uždaviniai:

- apžvelgti atskirus veiksnius atspindinčių rodiklių įtaką šalies regionų darbo rinkos raidai;
- įvertinti nedarbo rodiklių raidos ypatumus šalies regionuose;
- palyginti jaunimo ir pagyvenusių žmonių situacijos darbo rinkoje pokyčius.

Tyrimo laukas yra orientuotas į ilgesnio laikotarpio statistinių duomenų analizę. Tačiau patys situacijos vertinimo laikotarpiai, priklausomai nuo darbo rinkos rodiklių svyravimų ypatybių bei duomenų disponavimo ir grafinio vaizdavimo galimybių, konkrečiais atvejais gali skirtis. Duomenų šaltiniai – Valtininkų duomenų agentūros (VDA) ir Užimtumo tarnybos (UT) duomenys. Straipsnyje remiamasi kai kuriais mokslo projekto „Užimtumo iššūkiai ir atsparumas darbo rinkoje: socialiniai ir individualūs ištekliai bei jų stiprinimo kryptys“ (Nr. S-MIP-24-27), finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos lėšomis, rezultatais.

Tyrimas apima tiek užimtumo, tiek nedarbo teritorinių skirtumų vertinimą Lietuvoje, tačiau prioritetas teikiamas nedarbo rodikliams. Statistiniai duomenys iliustruoja nedarbo tendencijų analizę pagal šalies regionus, jaunimo ir pagyvenusių žmonių amžiaus grupes. Itin svarbus tyrimo lauko elementas – teritorinių darbo rinkos rodiklių pasiskirstymo vertinimas. Atsižvelgiant į disponuojamų statistinių rodiklių vertinimo galimybių specifiką, duomenų analizė apima šalies apskričių lygmenį. Tyrime taip pat yra išskiriamos jaunimo ir pagyvenusių žmonių amžiaus grupės, pagal kurias atliekama detalesnė nedarbo analizė. Svarbu pastebėti, kad aiškių tyrimo lauko ribų pagal šias demografines grupes faktiškai neegzistuoja. Todėl tyrimo autoriai įvadinėje straipsnio dalyje konkrečiai neidentifikuoja jo ribų, faktiškai pritaikydami prie statistinių duomenų ir skirtingų jų šaltinių disponavimo galimybių. Svarbu tik paminėti, kad tradiciškai oficialiojoje statistikoje išskiriama 15–24 metų amžiaus jaunimo grupė labiau atspindi jos pažeidžiamumą darbo rinkoje. Tuo tarpu 16–29 metų amžiaus jaunimo intervalas iliustruoja bendrą darbo rinkos politikos aprėpties prioritetą (lauką) registruoto nedarbo atžvilgiu, nors kaip rodo statistiniai duomenys, 25–29 metų amžiaus jaunų žmonių nedarbo lygis yra gerokai žemesnis nei anksčiau minėtoje amžiaus grupėje. Aptarę tyrimo aprėpties intervalų problemas, pristatysime tyrimo metodologiją, kurios taikymo galimybes iliustruoja joje pateiktų rodiklių suskirstymas į atskiras šalies regionų grupes.

1. Tyrimo metodologija

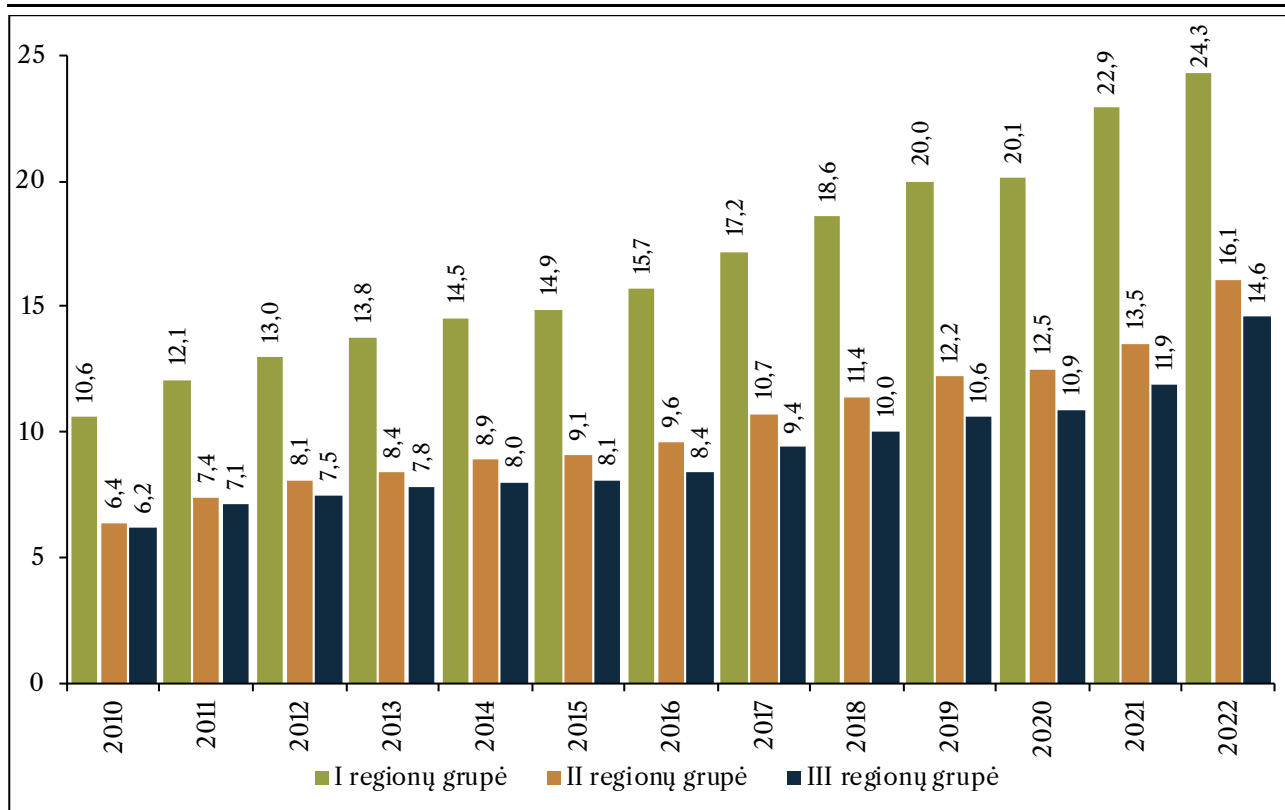
Kiekvienos šalies regioninę darbo rinką veikia bendrieji ekonominiai veiksniai. Pastarųjų įtaką išreiškia bendra šalies makroekonominė padėtis (BVP, investicijos, darbo apmokėjimas, darbo našumas, infliacija ir pan.). Gyventojų užimtumas regionuose kinta priklausomai nuo bendrųjų šalies ekonominės rai-

dos ciklą, kurie automatiškai yra susieti su ES ir kitų šalių rinkomis. Tai reiškia, kad esant ekonominiam pakilimui arba nuosmukiui daugumoje ES ar kitų pasaulio šalių, jie atsikartoja ir Lietuvoje, kurioje vykstantys ekonominiai ir socialiniai procesai negali būti kažkokia ypatinga ilgesnį laikotarpį trunkanti išimtis bendrame tendencijų fone. Tas pats principas galioja ir regionų lygmeniu. Pavyzdžiui, užimtumo lygis, VDA duomenimis, dėl ekonominio pakilimo poveikio 2010–2019 m. padidėjo visose šalies apskrityse, ta pati tendencija išliko ir 2019–2020 m., nepaisant pandemijos krizės poveikio. Žinoma gali pasitaikyti ir nemažai išimčių, kurios iliustruotų nukrypimus nuo bendrosios tendencijos (ypač trumpuoju laikotarpiu). Tiek padėties darbo rinkoje diferenciaciją, tiek nukrypimus nuo bendrosios tendencijos gali sąlygoti išskirtinis (specifinis) įvairių veiksnių poveikis regionų lygmeniu. Pavyzdžiui, spartesnį nedarbo lygio augimą atskirame (ypač mažesniame regione) gali sąlygoti stambios įmonės bankrotas. Kita vertus, investicijų pritraukimas bei naujų didelių įmonių atsiradimas mažesniame šalies regione paskatina gerokai spartesnį užimtumo augimą, kuris pasireiškia kaip nukrypimas nuo bendrosios tendencijos šalies ar regionų grupės mastu.

Todėl vertinant darbo rinkos rodiklius, reiktų atsižvelgti į tai, kad užimtumo rodiklių variacijos laikui einant kai kuriose mažose apskrityse gali būti pakankamai didelės. Analizuojant naujesnius pokyčius šiame dešimtmetyje, buvo pasirinktas 2020–2023 m. laikotarpis, kuris atspindi stebimų pokyčių aktualijas po pandemijos krizės. Analogiškai galima pasakyti ir apie nedarbo pokyčių stebėseną šiame dešimtmetyje. Deja, ne visais atvejais galima išvengti paklaidų, atsitiktinių svyravimų bei „šėšėlinio“ užimtumo įtakos regionų lygmeniu, nors jų poveikis per ilgesnį laikotarpį turėtų išsilyginti. Kita vertus, mažesniems regionams dažniausiai būdinga didesnė rodiklių variacija nei didžiosioms apskritims. Išskirtiniai užimtumo ir nedarbo rodiklių pasiskirstymo analizėje pagal regionus yra taip pat 2007 m. ir 2010 m. Tais metais buvo pasiekti palankiausi ir atitinkamai nepalankiausi užimtumo ir nedarbo rodikliai šalies mastu, nors didžiausias BVP nuosmukis Lietuvoje buvo 2009 m. Todėl atsižvelgiant į tai, kad į šalies ekonomikos nuosmukius ir pakilimus darbo rinka sureagoja kiek vėliau, skirtingų rodiklių svyravimų pikai gali ir nesutapti.

Tiriant atskirų nagrinėjamų rodiklių teritorinius skirtumus, straipsnyje buvo taikytas dvejetainis regionų grupių išskyrimas. Vertinant nedarbą pagal atskiras gyventojų grupes, išskirtos dvi šalies regionų grupės – didesnės ir mažesnės šalies apskritys (pvz., 9, 10 pav.). Tuo tarpu nagrinėjant situaciją darbo rinkoje lemiančius veiksnius, detalesnę analizę leidžia atlikti visų regionų suskirstymas į grupes pagal atskirus rodiklius. Pirmąją regionų grupę sudaro didžiausios šalies apskritys (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos), antrąją – vidutinės (Šiaulių, Panevėžio, Alytaus), trečiąją – likusios mažesnės apskritys. Pastarieji grupavimo rezultatai iliustruoja regionų grupių skirtumus priklausomai nuo jų dydžio (urbanizacijos masto). Pasirinktos metodikos rezultatus gerai iliustruoja BVP vienam gyventojui rodiklis pagal šalies regionus. Tokios analizės svarbą liudija tai, kad įvairių šalies teritorijų gyventojų integracijos į darbo rinką galimybių realizavimas priklauso nuo atskirų šalies regionų ekonominio potencialo (BVP lygio rodiklio vienam gyventojui).

Statistiniai duomenys atskleidė didėjančius ekonominio potencialo skirtumus tarp didžiųjų ir mažesnių šalies regionų. Per ilgą laiką sukurtos pridėtinės vertės vienam gyventojui skirtumai tarp didžiųjų ir mažesnių regionų augo (1 pav.). Tačiau ekonomikos augimo rezultatų skirtumai tarp vidutinių (II regionų grupės) ir mažesnių šalies regionų buvo itin nežymūs. Be to, šiame dešimtmetyje (2020 ir 2022 m.) regionų grupių ekonominiai skirtumai 2020 ir 2022 m. ėmė mažėti (1 pav.), nors dar išliko žymūs. 2022 m. didžiųjų šalies (I grupės) regionų BVP vienam gyventojui rodiklis buvo 1,7 karto didesnis nei mažųjų (III grupės) regionų.

Skaičiavimų šaltinis: VDA duomenys.

1 pav. BVP vienam gyventojui (to meto kainomis) rodiklio dinamikos palyginimas pagal šalies regionų grupes⁵ (tūkst. Eur)

Autorių atliktas regionų grupavimas į tris grupes yra vienas iš vidutinių dydžių (vidurkių metodo) taikymo pavyzdžių. Tačiau dar didesnius skirtumus tarp atskirų šalies teritorijų iliustruoja tarp palankiausioje ir nepalankiausioje situacijoje esančių šalies regionų variacijos masto rodiklių analizė. Konkretus variacijos masto rodiklis išreiškia didžiausių ir mažiausių nagrinėjamų reikšmių skirtumą pagal regionus (1 lentelė). Kita vertus, regionų grupių vidurkių ir atskirų variacijos rodiklių palyginimas leidžia tikrai įsitikinti, ar didžiausi nagrinėjamų rodiklių nukrypimai nėra atsitiktinio pobūdžio tendencijos, labiau nutolusios nuo bendrų šalies raidos dėsningumų, kurie yra svarbūs darbo rinkai. Prieš atlikdami detalesnę analizę, įsivedame prielaidą, kad ekonominės raidos (BVP lygio vienam gyventojui) netolygumai šalies regionuose yra susiję su teritoriniais situacijos darbo rinkoje skirtumais ir žymiu mastu juos sukelia.

2. Atskirų veiksnių įtakos analizė šalies regionų darbo rinkai

Ekonominiai veiksniai turi įtakos tiek užimtumo, tiek nedarbo rodikliams. Todėl trumpai apžvelkime šalies ekonominės padėties diferenciacijos ypatybes pagal atskirus regionus. Tradiciškai didžiausia BVP vienam gyventojui reikšmė stebima Vilniaus, mažiausia – Tauragės apskrityse. Išimtis buvo 2022 m., kur mažiausias BVP lygis buvo Telšių apskrityje. Nors atsižvelgiant į didelius ekonominės raidos skirtumus, Lietuva daugiau laikoma vieno regiono šalis, tačiau panašu, kad šalies ekonominio augimo skirtumai pradeda stabilizuotis. 2021 m. pasiekęs rekordines aukštumas (2,73 karto), BVP vienam gyventojui lygio santykinis variacijos masto rodiklis 2022 m. kiek sumažėjo (iki 2,67 karto), nors išliko vis dar labai aukštas. Pakankamai žymus 2021–2022 m. buvo ir maksimalios reikšmės santykio su vidurkiu sumažė-

⁵ Kaip jau buvo minėta anksčiau, pirmąją regionų grupę sudaro didžiausios šalies apskritys (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos), antrąją – vidutinės (Šiaulių, Panevėžio, Alytaus), trečiąją – likusios mažesnės šalies apskritys.

jimas (1 lentelė). Tai rodo, kad BVP skirtumų sumažėjimas tarp Vilniaus apskrities ir kitų regionų nebuvo atsitiktinis reiškinys, nors pastarosios naujos tendencijos galimą tvarumą turėtų patvirtinti ilgesnio laikotarpio duomenys.

Akcentuotina, kad lyginant BVP vienam gyventojui santykio reikšmę su ES vidurkiu, Eurostato duomenimis, pagal perkamosios galios paritetą mažiausias šis rodiklis 2022 m. buvo Slovėnijoje (sieki 67 proc.). O maksimalus BVP santykis su ES vidurkiu 2022 m. buvo Liuksemburge (sieki net 261 proc.). Tokiu būdu galima daryti išvadą, kad nepaisant didelių ekonominės raidos skirtumų šalies regionuose, anaipol ne mažesnė netolygios ekonominės raidos problema egzistuoja ir visos ES mastu. Svarbu paminėti, kad pastarasis BVP santykio rodiklis Lietuvoje dėsningai augo (2022 m. jau sieki net 90 proc. ES vidurkio).

1 lentelė. BVP vienam gyventojui (tūkst. Eur to meto kainomis) rodiklio svyravimai pagal apskritis, VDA duomenimis

Metai	Maksimali reikšmė	Minimali reikšmė	Variacijos mastas (procentiniais punktais) ⁶	Santykinių variacijos mastas (kartais) ⁷	Minimalios reikšmės santykis su vidurkiu (proc.) ⁸	Maksimalios reikšmės santykis su vidurkiu (proc.) ⁸	Maksimalaus rodiklio apskritis	Minimalaus rodiklio apskritis
2010	13,2	5	8,2	2,64	0,66	1,74	Vilniaus	Tauragės
2015	18,7	7,1	11,6	2,63	0,68	1,79	Vilniaus	Tauragės
2019	25,5	9,7	15,8	2,63	0,7	1,84	Vilniaus	Tauragės
2020	25,7	9,8	15,9	2,62	0,69	1,81	Vilniaus	Tauragės
2021	29,8	10,9	18,9	2,73	0,7	1,9	Vilniaus	Tauragės
2022	35,3	13,2	22,1	2,67	0,69	1,84	Vilniaus	Tauragės
Vidutinė reikšmė	24,7	9,28	15,42	2,66	0,69	1,82	Vilniaus	Tauragės

Nepaisant pandemijos krizės poveikio, aukščiausias užimtumas šiame dešimtmetyje stebimas Vilniaus apskrityje (2 pav.). Čia jis buvo žymiai didesnis nei kitose didžiuosiuose šalies regionuose (Kauno ir Klaipėdos apskrityse). Tai iš esmės atitinka maksimalius BVP vienam gyventojui rodiklio skirtumus tarp sostinės ir kitų šalies regionų. Be to, analizės rezultatai iš esmės patvirtina ankstesnę prielaidą, kad ekonominės raidos netolygumai šalies regionuose sukelia teritorinius situacijos darbo rinkoje skirtumus, kadangi aukščiausias užimtumas šiame dešimtmetyje yra didžiausių šalies regionų grupėje, o stebimi šio rodiklio skirtumai didžiųjų ir mažesnių šalies regionų yra pakankamai ženklūs. Sudėtingiau būtų įžvelgti reikšmingesnius užimtumo skirtumus tarp vidutinių ir mažesnių šalies regionų, tačiau ir patys ekonominės raidos indikatoriaus – BVP vienam gyventojui – skirtumai tarp šių regionų grupių yra itin nežymūs.

Nors darbo vietų gausą iš esmės lemia regionų ekonominis potencialas, tačiau faktinius situacijos darbo rinkoje teritorinius skirtumus negalima paaiškinti vien tik netolygia ekonomikos raida. Antai žemiausias užimtumas ir aukščiausias nedarbas gana ilgą laiką yra būdingas Utenos apskričiai, nors BVP lygis šiame regione nėra žemiausias. Daugumoje šalies apskričių užimtumo lygis 2020–2023 m. padidėjo (ypač Kauno ir Marijampolės regionuose). Tačiau užimtumo lygis šiuo laikotarpiu sumažėjo Utenos ir Telšių apskrityse (2 pav.). Didžiausias užimtumas 2023 m. buvo Vilniaus apskrityje (net 78,7 proc.), mažiausias – Utenos (58,9 proc.).

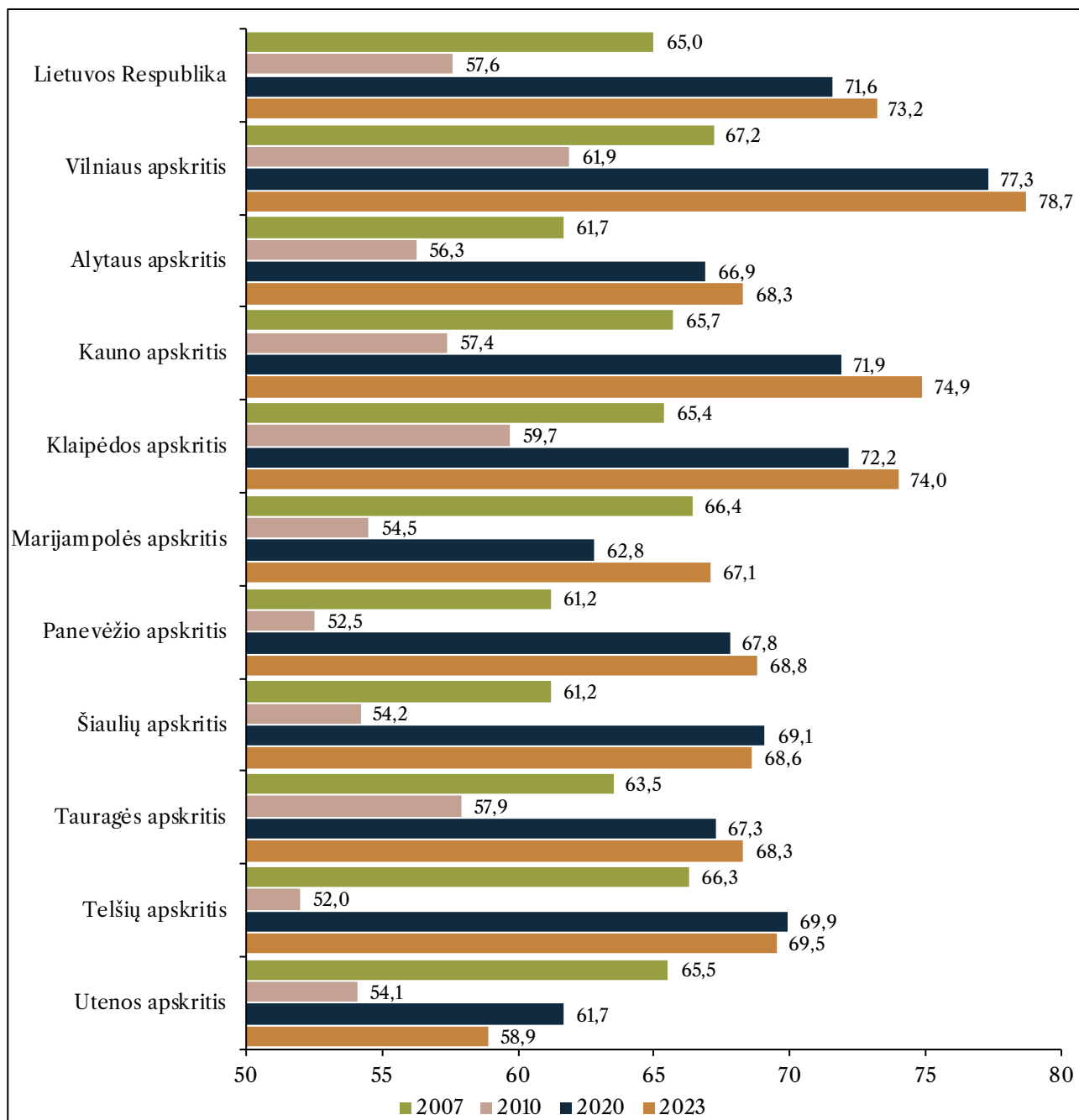
Kiti dėsningumai stebimi ilgalaikių pokyčių kontekste, lyginant skirtingų ekonominių pakilimų metus (2007 ir 2023 m.), užimtumo lygis atskirose šalies apskrityse žymiai padidėjo, išimtis Utenos apskritis,

⁶ Maksimalios ir minimalios rodiklio reikšmės skirtumas.

⁷ Maksimalios ir minimalios rodiklio reikšmės santykis.

⁸ Skaičiuojant naudota vidutinė rodiklio reikšmė pagal apskritis.

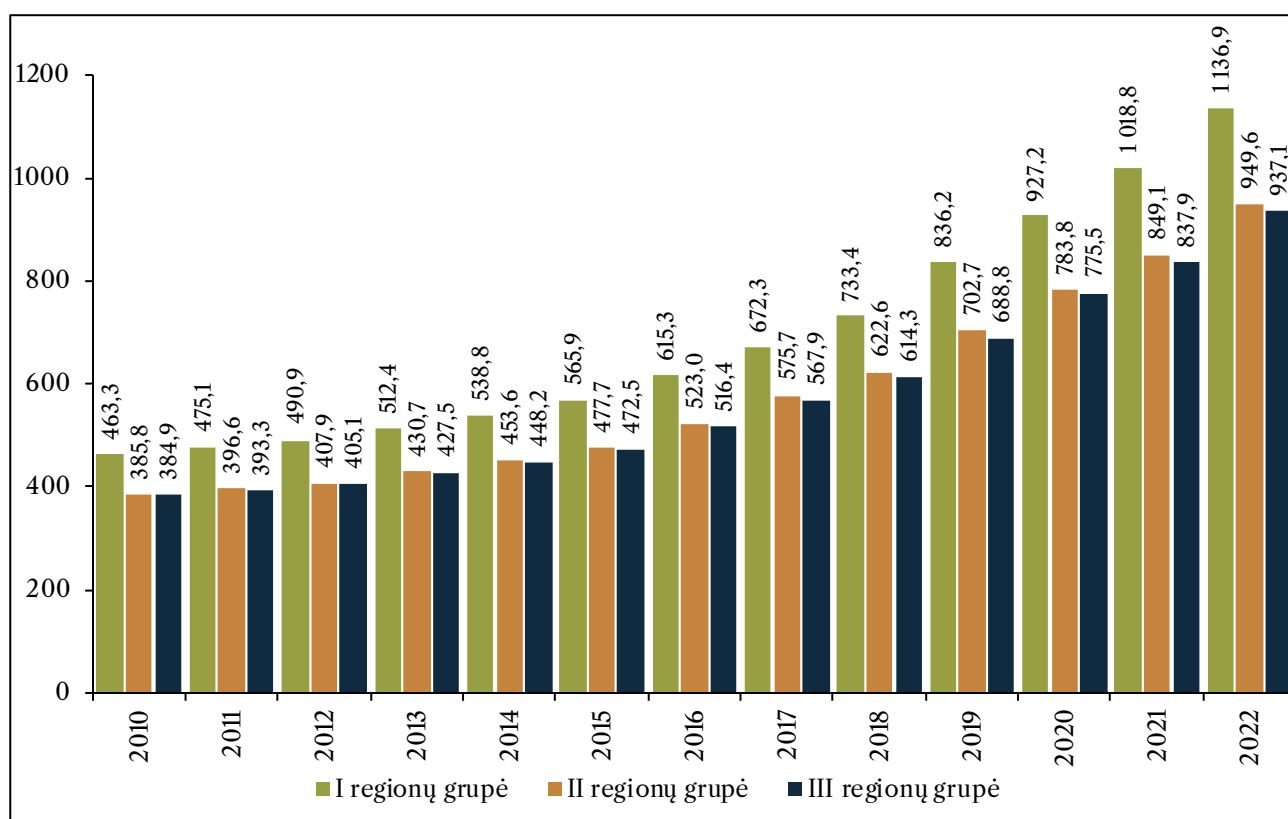
kur šis rodiklis gana žymiai sumažėjo. Minėtina, kad dar didesnis užimtumo augimas stebimas lyginant krizines situacijas (2010 ir 2020 m.). Tai netiesiogiai rodo žymiai didesnę ankstesnės pasaulinės krizės įtaką, lyginant su pandemijos metu stebimu situacijos darbo rinkoje pablogėjimo laikotarpiu. Jeigu per visą stebimą laikotarpį 2007–2023 m. užimtumo lygis šalyje išaugo tik 8,2 procentinio punkto, tai 2010–2020 m. – net 14 procentinių punktų.

2 pav. Užimtumo lygio pasiskirstymas pagal apskritis 2007–2023 m. (VDA duomenimis, proc.)

Labai svarbus regioninių skirtumų indikatorius – vidutinis neto darbo užmokestis. Kitokia situacija stebima nagrinėjant darbo apmokėjimo regioninį pasiskirstymą (lyginant su BVP lygio rodikliu), kur skirtumai tarp didžiųjų ir mažesnių šalies regionų grupių yra gerokai mažesni. Pavyzdžiui, mėnesinis neto darbo užmokestis 2022 m. tarp didžiausių ir mažiausių regionų grupės skyrėsi tik 1,2 karto (apie 20 proc.), o šis skirtumas 2010–2021 m. netgi nepakito (sieki 20 proc.). Tai liudija apie daugumą proporcinę darbo apmokėjimo augimą regionų grupėse.

Tuo tarpu analogiškas BVP rodiklio vienam gyventojui skirtumas tarp didžiausios ir mažiausios regionų grupės 2021 m. siekė beveik du kartus, nors 2022 m. sumažėjo. Pastaruosius gana nelogiškus neatitikimus galima būtų paaiškinti didesne darbo išteklių stoka mažesniuose regionuose ir galimai žemesniu darbo našumu. Mažesni darbo užmokesčio skirtumai yra labiau palankūs mažesniuose regionuose gyvenančiam jaunimui, nes darbo jėgos stoka neleidžia didėti santykiniams darbo apmokėjimo skirtumams tarp regionų grupių ir palengvina jaunesnių bei vidutinio amžiaus žmonių integraciją į darbo rinką. Vidutinis neto mėnesinis darbo užmokestis didžiausių šalies regionų grupėje 2023 m. siekė apie 1137 Eur, mažiausių – 937 Eur (3 pav.). Darbo apmokėjimas šio dešimtmečio pradžioje augo sparčiai didėjant infliacijai, todėl žymus jo augimas 2021–2022 m. daugiau atitiko nominalius nei faktinius pokyčius dėl neigiamos išaugusių kainų įtakos.

Skaičiavimų šaltinis: VDA duomenys. Analizėje (paveiksle) pateikiamos vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio reikšmės.

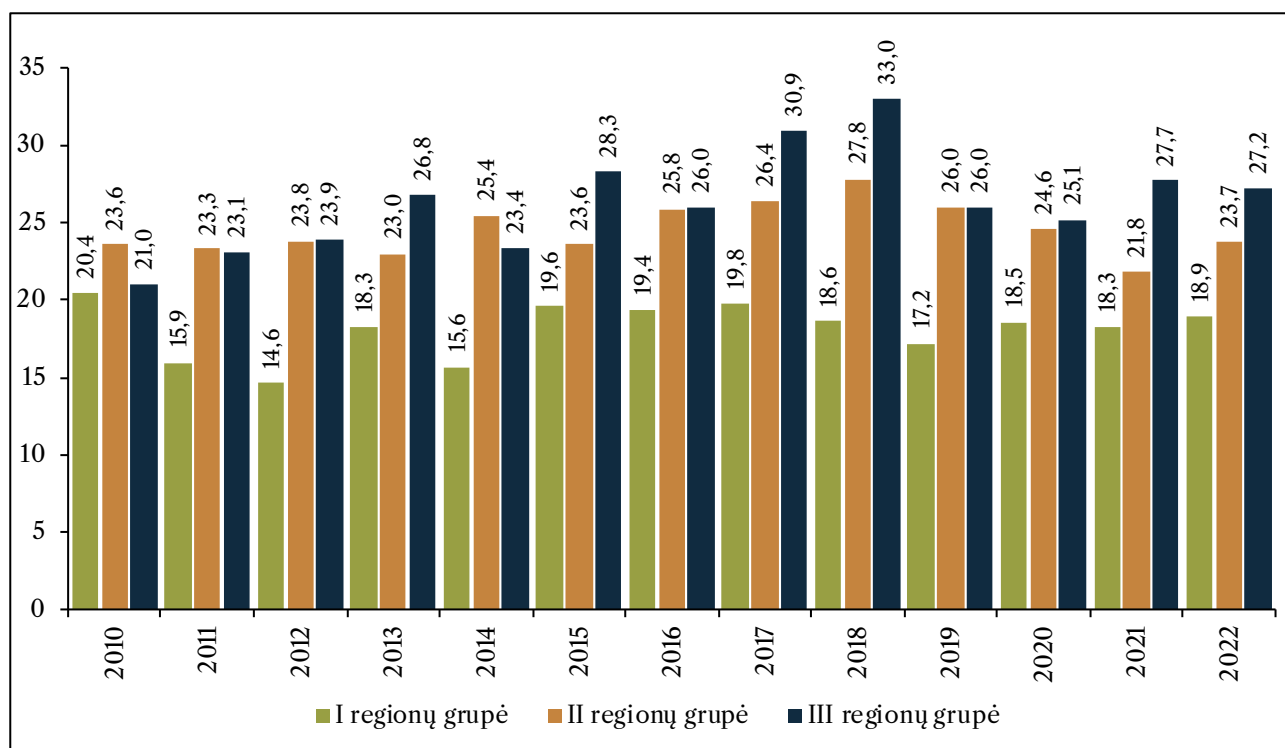
3 pav. Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio rodiklio dinamikos palyginimas pagal šalies regionų grupes (Eur)

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad nepaisant palyginti spartaus neto darbo apmokėjimo augimo šalyje, santykinis šio rodiklio variacijos mastas išliko beveik nepakitęs (svyravo palyginti nežymiai – nuo 1,37 iki 1,41 karto), nors pastarieji faktiniai skirtumai galėtų būti ir mažesni, jei ne galimas šešėlinės ekonomikos požymis. Augant žmonių atlyginimams, absoliutinis šio rodiklio variacijos mastas didėjo. Aptariamam laikotarpiu didžiausio ir mažiausio atlyginimo santykis apskrityse netgi sumažėjo (nuo 1,41 iki 1,37 karto). Tačiau sparčiau augant darbo apmokėjimui bei esant aukštesnei infliacijai, santykiniai darbo apmokėjimo skirtumai tampa gerokai svarbesni už absoliutinius. Visą stebimą laikotarpį neto darbo užmokestis, analogiškai kaip ir BVP lygio vienam gyventojui atveju, tradiciškai didžiausias buvo Vilniaus apskrityje, mažiausias – Tauragės (2 lentelė). Taigi vidutinio darbo apmokėjimo lyderis ir autsaideris šalies regionuose faktiškai nesikeičia.

2 lentelė. Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio rodiklio svyravimai ir jų intervalai pagal šalies apskritis, VDA duomenimis

Metai	Maksimali reikšmė	Minimali reikšmė	Variacijos mastas (procentiniais punktais)	Santyki- nės varia- cijos mastas (kartais)	Minimalios reikšmės santykis su vidurkiu (proc.)	Maksimalios reikšmės santykis su vidurkiu (proc.)	Maksi- malus rodiklio apskritys	Mini- malus rodiklio apskritys
2010	511	361,8	149,2	1,41	0,89	1,25	Vilniaus	Tauragės
2015	618,5	448,4	170,1	1,38	0,89	1,23	Vilniaus	Tauragės
2019	911,9	656,8	255,1	1,39	0,89	1,24	Vilniaus	Tauragės
2020	1004,9	750,6	254,3	1,34	0,91	1,22	Vilniaus	Tauragės
2021	1106,1	806,9	299,2	1,37	0,9	1,24	Vilniaus	Tauragės
2022	1242,2	907,4	334,8	1,37	0,91	1,24	Vilniaus	Tauragės
Vidutinė reikšmė	899,1	655,32	243,78	1,38	0,9	1,24	Vilniaus	Tauragės

Nors skurdo rizikos lygis pagal regionus yra eksperimentinės statistikos rodiklis, tačiau jo svarba socialinėje sferoje tikrai yra neabejotina. Skurdo rizikos lygis anksčiau nagrinėtų rodiklių atžvilgiu yra atvirkštinis dydis anksčiau nagrinėtiems rodikliams. Todėl nenuostabu, kad skurdo rizikos lygis III regionų grupėje buvo didžiausias, o I regionų grupėje – mažiausias. 2018 m. skurdo rizikos lygio reikšmė buvo aukščiausia. Net pandemijos krizei prasidėjus, matome, kad 2020 m. skurdo rizikos lygis nepadidėjo, nors atskirose regionų grupėse vėliau išliko pakankamai aukštas. Lyginant su BVP ir darbo apmokėjimo rodikliais, kur stebimi pokyčiai pagal regionų grupes išreikšti vientisa ir ryškiai išreikšta augimo tendencija, skurdo rizikos lygio svyravimai gerokai sudėtingesni. Skurdo rizikos lygis šalies regionuose stabilizavosi 2019–2022 m. augant ekonomikai ir darbo apmokėjimui, nors anksčiau jo svyravimai buvo gerokai didesni, tačiau didžiausių ir mažiausių regionų grupėse minėtu laikotarpiu buvo stebimas šio rodiklio augimas (4 pav.). Prieš pandemijos krizę (2018 m.) buvo pavojingai išaugę skurdo rizikos skirtumai tarp didžiausių ir mažiausių regionų grupių. Skurdo rizikos lygio skirtumai tarp šių regionų grupių augo beveik visą 2010–2018 m. laikotarpį, nors nuo 2019 m. sumažėjo.

Skaičiavimų šaltinis: VDA duomenys.

4 pav. Skurdo rizikos lygio dinamikos palyginimas pagal regionų grupes (proc.)

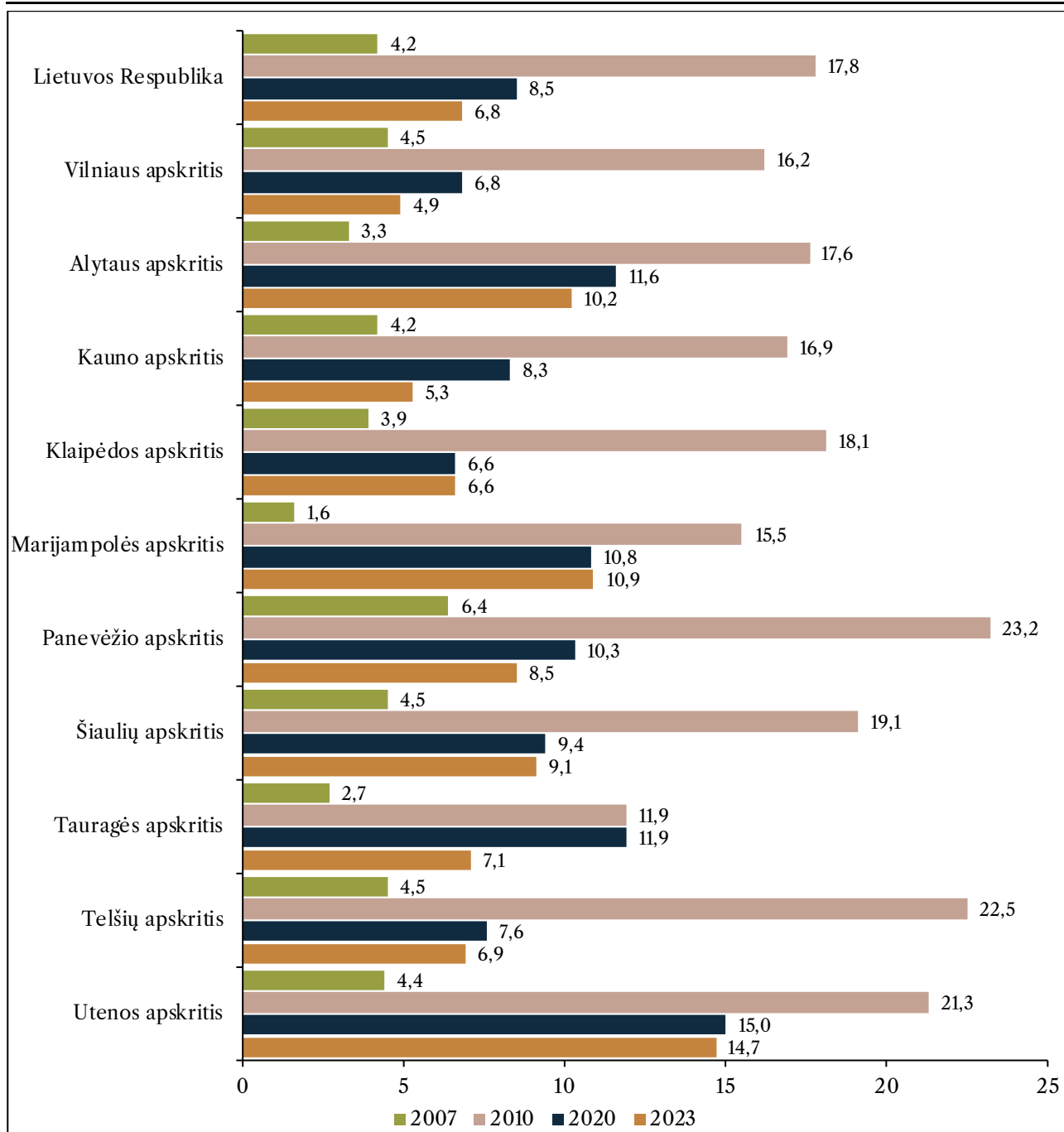
Mažesnės gyventojų užimtumo galimybės padidina skurdo riziką atskirose šalies regionuose. Statistiniai duomenys rodo, kad skurdo rizikos lygio rodiklio santykinis variacijos mastas pagal šalies regionus grėsmingai augo 2010–2021 m. laikotarpiu (nuo 1,53 iki 2,18 karto). Tokiu būdu skurdo rizikos lygis Telšių apskrityje 2021 m. buvo net 2,2 karto didesnis nei Vilniaus. Pastarasis skirtumas interpretuotinas kaip išskirtinis nukrypimas nuo bendrosios tendencijos, nes skurdo rizikos lygio diferenciacija regionų grupėse ėmė mažėti jau nuo 2019 metų. Kaip matome iš statistinių duomenų, skirtingose aukščiausio skurdo rizikos lygio teritorijose šio rodiklio reikšmė per visą stebimą laikotarpį siekė apie 30 proc. Kitaip tariant, net apie trys dešimtadaliai šių apskričių gyventojų skurdo. Be to, maksimalaus skurdo rizikos lygio geografija nemažai kito – atskirais metais tarp labiausiai skurstančių buvo Marijampolės, Alytaus, Utenos ir Tauragės apskričių gyventojai (3 lentelė).

3 lentelė. Skurdo rizikos lygio rodiklio svyravimai ir jų intervalai pagal šalies apskritis, VDA duomenimis

Metai	Maksimali reikšmė	Minimali reikšmė	Variacijos mastas (procentiniais punktais)	Santykinių variacijos mastas (kartais)	Minimalios reikšmės santykis su vidurkiu (proc.)	Maksimalios reikšmės santykis su vidurkiu (proc.)	Maksimalaus rodiklio apskritis	Minimalaus rodiklio apskritis
2010	27,00	17,60	9,40	1,53	0,82	1,25	Alytaus	Vilniaus
2015	31,70	16,70	15,00	1,90	0,69	1,31	Marijampolės	Vilniaus
2019	30,90	16,10	14,80	1,92	0,69	1,32	Marijampolės	Vilniaus
2020	29,40	17,40	12,00	1,69	0,76	1,28	Utenos	Vilniaus
2021	29,70	13,60	16,10	2,18	0,59	1,28	Telšių	Vilniaus
2022	29,20	15,50	13,70	1,88	0,65	1,23	Tauragės	Vilniaus
Vidutinė reikšmė	29,65	16,15	13,50	1,85	0,70	1,28	Marijampolės	Vilniaus

3. Nedarbo rodiklių raidos ypatumai šalies regionuose

Pasibaigus pandemijos krizei, nedarbo lygis šalies mastu pradėjo mažėti. Tačiau bendro nedarbo lygio sumažėjimas 2020–2023 m. šalies apskrityse buvo palyginti nežymus, išimtis – Marijampolės apskritis, kur nedarbas šiuo laikotarpiu netgi siek tiek išaugo. Didžiausias nedarbo lygis 2023 m. buvo Utenos apskrityje (14,7 proc.), mažiausias – Vilniaus apskrityje (tik 4,9 proc.). Maksimalus ir minimalus nedarbo lygio rodiklis skyrėsi net 3 kartus (5 pav.). Tai liudija apie itin aukštą santykinį nedarbo lygio rodiklių variaciją. Viena vertus, labai žemas nedarbas didžiosiose šalies apskrityse (Vilniaus ir Kauno) liudija apie tam tikrą ekonomikos perkaitimo grėsmę, kita vertus, aukštas nedarbas Utenos ir kai kuriose kitose mažesnėse šalies apskrityse rodo, kad netgi esant darbo išteklių trūkumui, nedarbo problemos nėra efektyviai sprendžiamos. Ekonomikos perkaitimo situacija 2007 m. kokybine prasme skiriasi nuo 2023 m. laikotarpio, kai nedarbas ėmė augti. Sprendžiant pagal itin žemą nedarbo lygį, ekonomikos perkaitinimas 2007 m. pasireiškė beveik visose šalies apskrityse, tuo tarpu 2023 m. šie požymiai buvo išryškėję tik keliose. Be to, nedarbo lygis 2007 m. visose šalies apskrityse buvo žemesnis nei 2023 m. Nepaisant to, kad nedarbo lygis šalies regionuose 2007 m. buvo žemiausias, ekonomikos perkaitimo kontekste tai anaipol neleido daryti mums išvados apie palankią tuometinę situaciją darbo rinkoje. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į tą faktą, kad užimtumas šalies regionuose tuomet buvo gerokai mažesnis nei šiame dešimtmetyje. Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, jog nepaisant nedarbo lygio rodiklio svarbos, iš jo dinamikos negalima tiksliai spręsti apie situacijos darbo rinkoje palankumą ir stebimų pokyčių kontekstą. Tokiu būdu užimtumo lygis, ypač ekonominės raidos cikliškumo pasikeitimo sąlygomis, tampa pirmaeiliumi situacijos darbo rinkoje vertinimo kriterijumi, o nedarbo lygis – tik antraeiliumi, nors būtent šis rodiklis labiausiai akcentuojamas vertinant darbo rinkos politikos poveikį bedarbių integracijai.

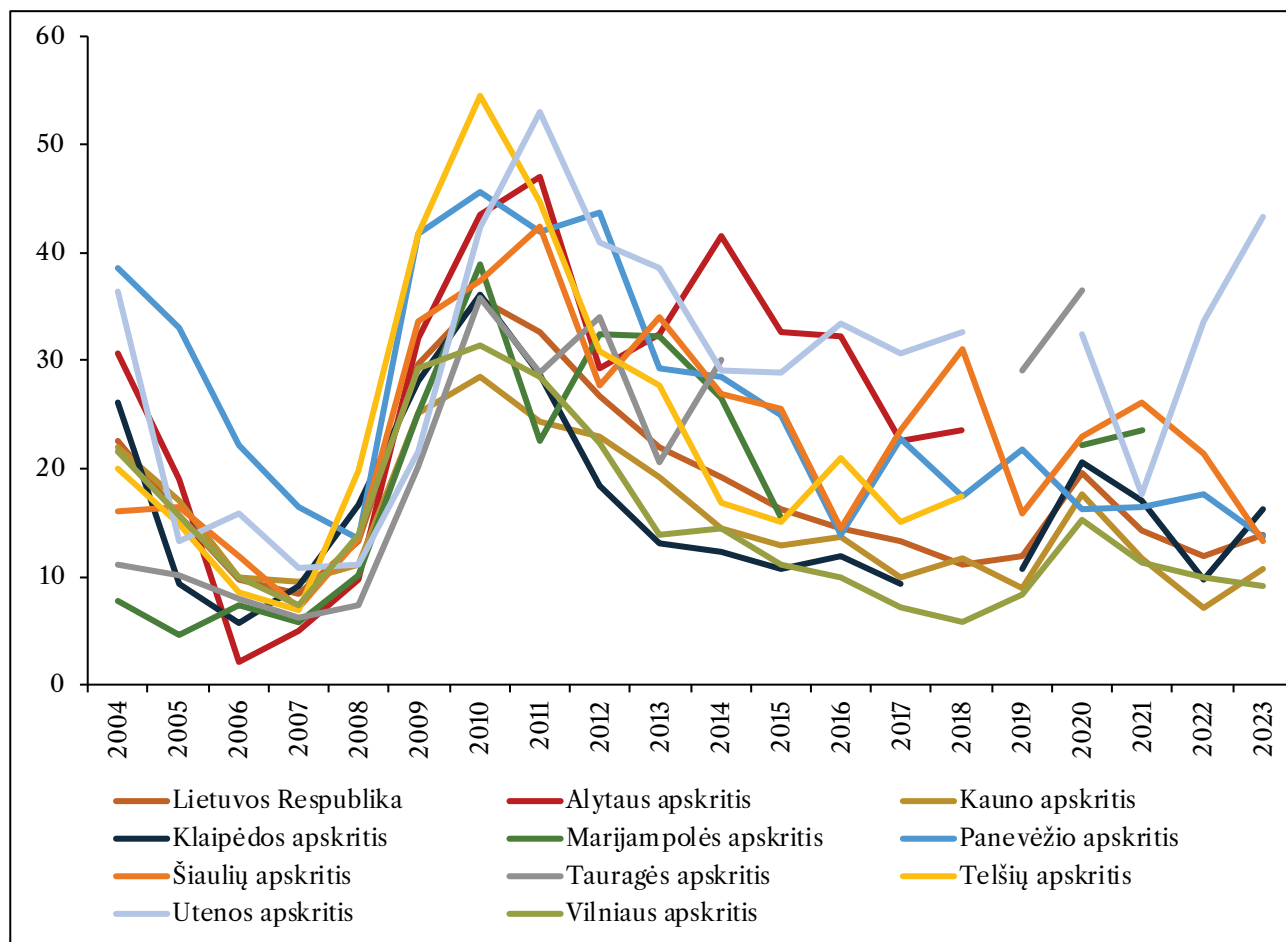

5 pav. Bendro nedarbo lygio pasiskirstymas pagal apskritis 2007–2023 m. (VDA duomenimis, proc.)

Panagrinėkime jaunimo nedarbo lygio dinamiką šalies regionuose per ilgesnį laikotarpį pagal VDA duomenis. Ypač sudėtinga situacija buvo ankstesnės pasaulinės krizės metu. Blogėjančią demografinę situaciją šalyje ekonominės krizės metu lydėjo aukštas jaunimo nedarbo lygis, kuris 2010 m. Lietuvos mastu siekė net 35,7 proc. (apėmė daugiau nei trečdalią ekonomiškai aktyvių žmonių 15–24 metų amžiaus grupėje). Nepaisant to, 2010–2015 m. laikotarpiu šalies mastu jaunimo nedarbas mažėjo itin sparčiai (nuo 35,7 iki 16,3 proc.). Jaunimo nedarbo raidą atskiruose šalies regionuose lemia tiek šalies ūkio raidos cikliškumas, tiek regioniniai padėties darbo rinkoje skirtumai. Negalima ignoruoti ir paklaidų poveikio šiam rodikliui, nors jos daugiausia gali pasireikšti mažesnių regionų rodikliams (ypač vertinant ketvirtyinių rodiklių pokyčius).

Jaunimo nedarbo lygio rodiklis pasižymi itin didele teritorine diferenciacija, kuri prieš ankstesnę pasaulinę ekonominę krizę buvo sumažėjusi. Ankstesnės ekonominės krizės metu (2010 m.) nedarbo lygio

rekordas buvo pasiektas Telsių apskrityje (55 proc.), panašus nedarbo rodiklis 2011 m. buvo ir Utenos apskrityje, o Kauno apskrityje 2010–2011 m. šis rodiklis siekė apie 25 proc. (6 pav.). Nors jaunimo nedarbo lygis tiek šalyje, tiek daugumoje apskričių po ekonominės krizės gana sparčiai mažėjo, tačiau atskirose apskrityse jis netgi laikinai išaugo bei pasiekė itin aukštą lygį. Pavyzdžiui, didžiausias jaunimo nedarbo lygis 2014 m. buvo stebimas Alytaus apskrityje (41,6 proc.), nors Klaipėdos apskrityje buvo net 4,4 karto mažesnis. Palyginti sparčiai jaunimo nedarbo lygis šalies apskrityse mažėjo 2015–2018 m. laikotarpiu, bet Šiaulių apskrityje šis rodiklis 2017 m. laikinai žymiai išaugo.

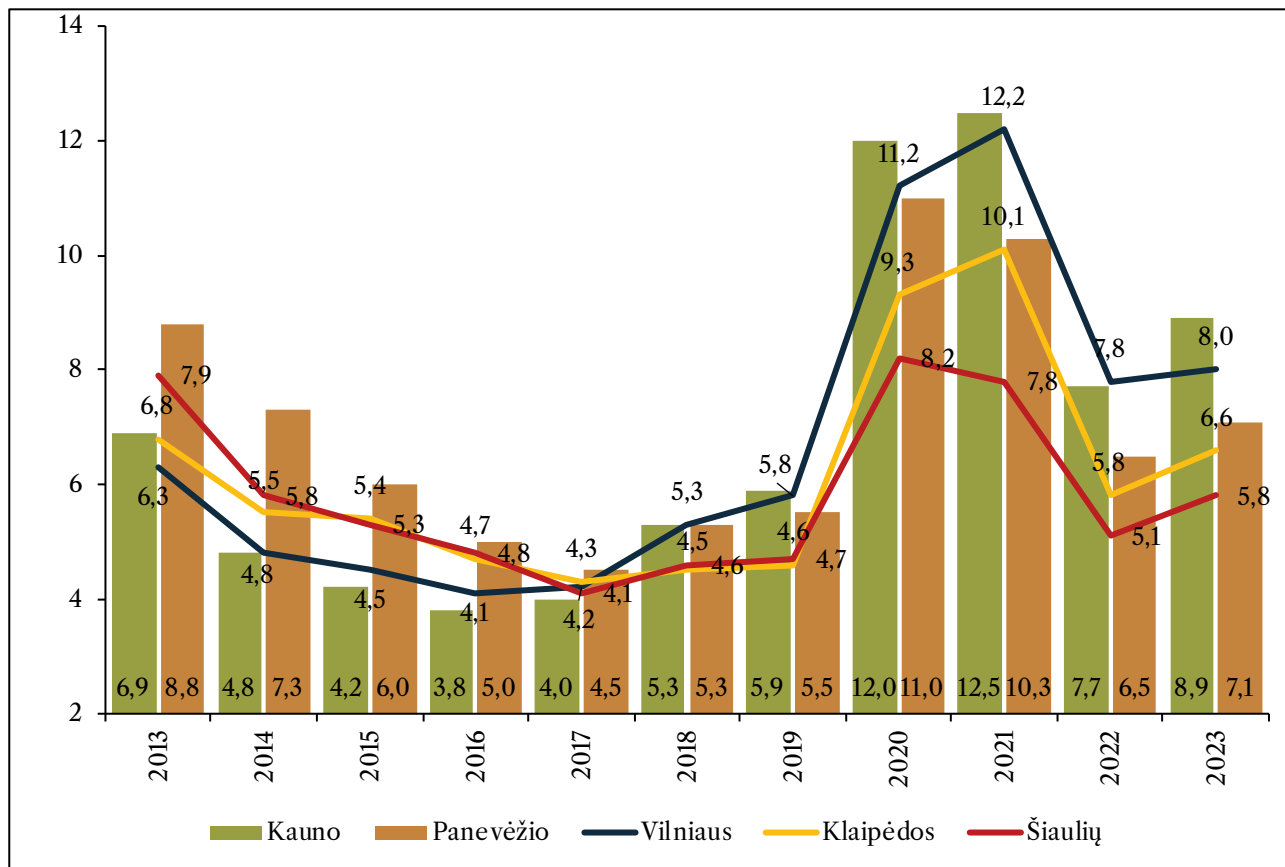
6 pav. Jaunimo (15–24 metų amžiaus) nedarbo lygio dinamika šalyje (VDA duomenimis, proc.)⁹

Nepaisant tolesnio jaunimo nedarbo lygio mažėjimo šalies mastu 2018 m., Kauno apskrityje ir atskirose mažesnėse šalies teritorijose (Utenos, Alytaus ir Telsių apskrityse) jaunimo nedarbo lygis pradėjo augti. Tai rodo padidėjusią jaunimo nedarbo diferenciaciją šalies regionuose 2018 metais. Aukščiausias jaunimo nedarbo lygis 2018 m. buvo Utenos apskrityje (sudarė net trečdalį darbo jėgos). 2018–2020 m. laikotarpiu jaunimo nedarbo lygis didėjo daugumoje šalies apskričių, o 2021 m. vėl ėmė mažėti. Pandemijos krizės metu aukščiausias jis buvo Tauragės apskrityje (36,3 proc.), mažiausias – Vilniaus apskrityje (15,3 proc.), pastarajame regione jis buvo net 2,4 karto mažesnis. Nepaisant pasibaigusios pandemijos krizės, itin spartus jaunimo nedarbo lygio augimas 2020–2023 m. pastebėtas Utenos apskrityje (nuo 17,7 iki 43,2 proc.). Mažiausias jaunimo nedarbo lygis 2021–2023 m. buvo Vilniaus ir Kauno apskrityse.

Tačiau tiksliau nedarbo lygio „bangavimus“, VDA duomenimis, pastaraisiais metais yra įvertinti sudėtinga, todėl tikslinga pasitelkti UT duomenis, kurie atspindi demografinio nedarbo lygio rodiklio po-

⁹ Kai kuriose apskrityse duomenys atskirais metais nepateikiami, nes statistinio įverčio paklaida viršija priimtą leistiną dydį.

kyčius. Nors šiuo atveju jaunimo nedarbo rodiklio dinamikos eilutė gerokai trumpesnė, tačiau analizei turime visus išsamius duomenis apie jaunimo nedarbą pagal apskritis nuo 2013 m. (7 pav.). Atsižvelgiant į analizei pateiktų rodiklių svyravimų sklaidos ypatybes, toliau esančiose diagramose pasirinktas kombinuotas diagramų vaizdavimo būdas, kur apskričių rodiklių reikšmės vaizduojamos kreivėmis ir stulpelinėmis diagramomis. Tai leidžia geriau stebėti nagrinėjimus skirtumus, kai rodiklių reikšmės dėl atskirais laiko tarpais sumažėjusių svyravimų skirtumų (amplitudės) pagal regionus itin supanašėja.

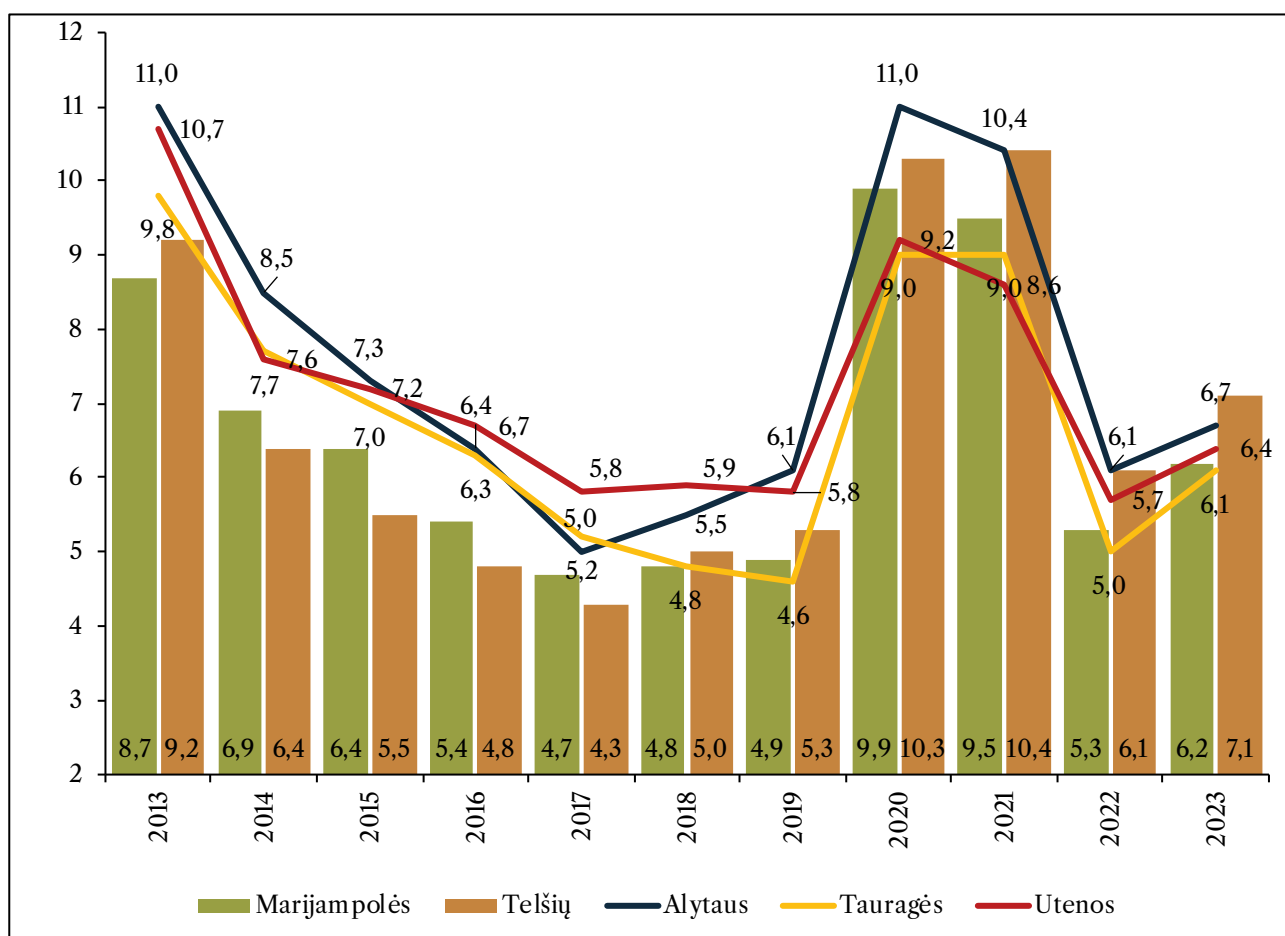

7 pav. Registruoto 16–29 metų amžiaus jaunimo nedarbo rodiklio (registruotų bedarbių ir atitinkamos darbingo amžiaus jaunimo grupės santykio) dinamika didesnėse šalies apskrityse (UT duomenimis, proc.)

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad trijose didžiausiose apskrityse (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos) registruoto jaunimo santykinio nedarbo augimas 2021 m. tęsėsi nepaisant to, kad pandemijos ekonominė krizė baigėsi 2020 m., tuo tarpu, VDA duomenimis, jaunimo nedarbo rodiklis vėlesniais metais (2021–2022 m.) didžiausiuose šalies regionuose žymiai sumažėjo. Todėl galima įsivesti prielaidą, jog netipiską registruoto jaunimo nedarbo augimą anksčiau (2019–2021 m.) sąlygojo Užimtumo tarnybos teikiamos registracijos lengvatos šiai labiau pažeidžiamų bedarbių grupei.

Tačiau formaliai nėra aišku, kodėl integracijos į darbo rinką galimybėmis tuomet efektyviau nepasinaudojo būtent didžiųjų šalies regionų jaunimas. Be to, registruoto jaunimo demografinis nedarbo lygis didžiosiose apskrityse daugeliu atvejų 2020–2023 m. buvo aukštesnis nei mažesniuose regionuose. Tuo tarpu nagrinėjamo laikotarpio pradžioje (2013 m.) situacija buvo priešinga – registruoto jaunimo nedarbas buvo didesnis mažesnėse šalies apskrityse. Svarbu pastebėti, kad atsirado ir daugiau nerimą keliančių faktų, nes jaunimo santykinio nedarbo rodiklis mažesniuose regionuose 2022–2023 m. pradėjo augti gerokai sparčiau nei didžiuosiuose, nors šio rodiklio diferenciacija mažesniuose regionuose išliko pakankamai žema (svyravo tik nuo 6,2 iki 7,1 proc.) (8 pav.). Vertinant palankesnius mažesnių regionų ro-

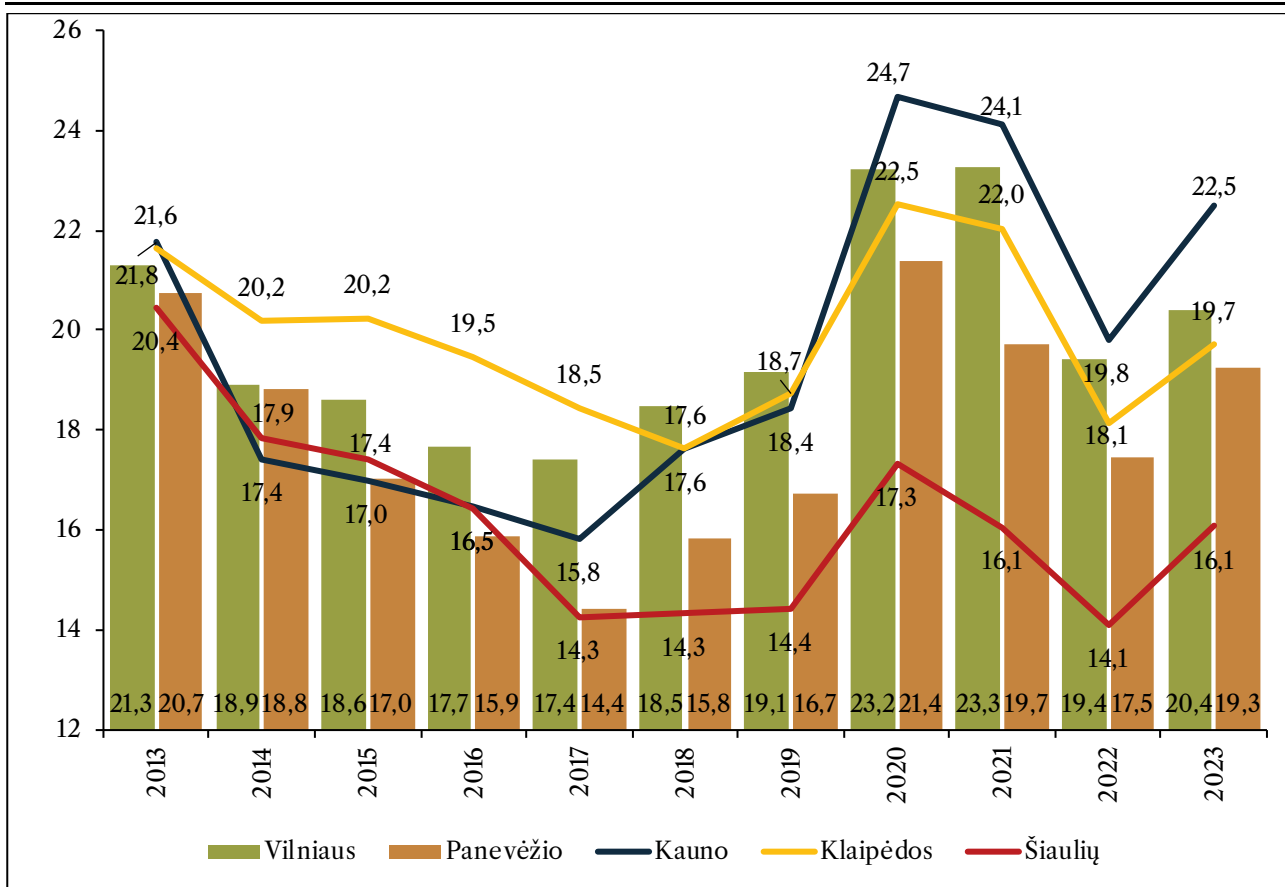
diklius, galima įžvelgti teigiamą didesnį darbo rinkos politikos poveikį registruoto jaunimo nedarbui stabilizuoti ir mažinti. Tačiau pastarasis pastebėjimas reikalauja detalesnių tyrimų.

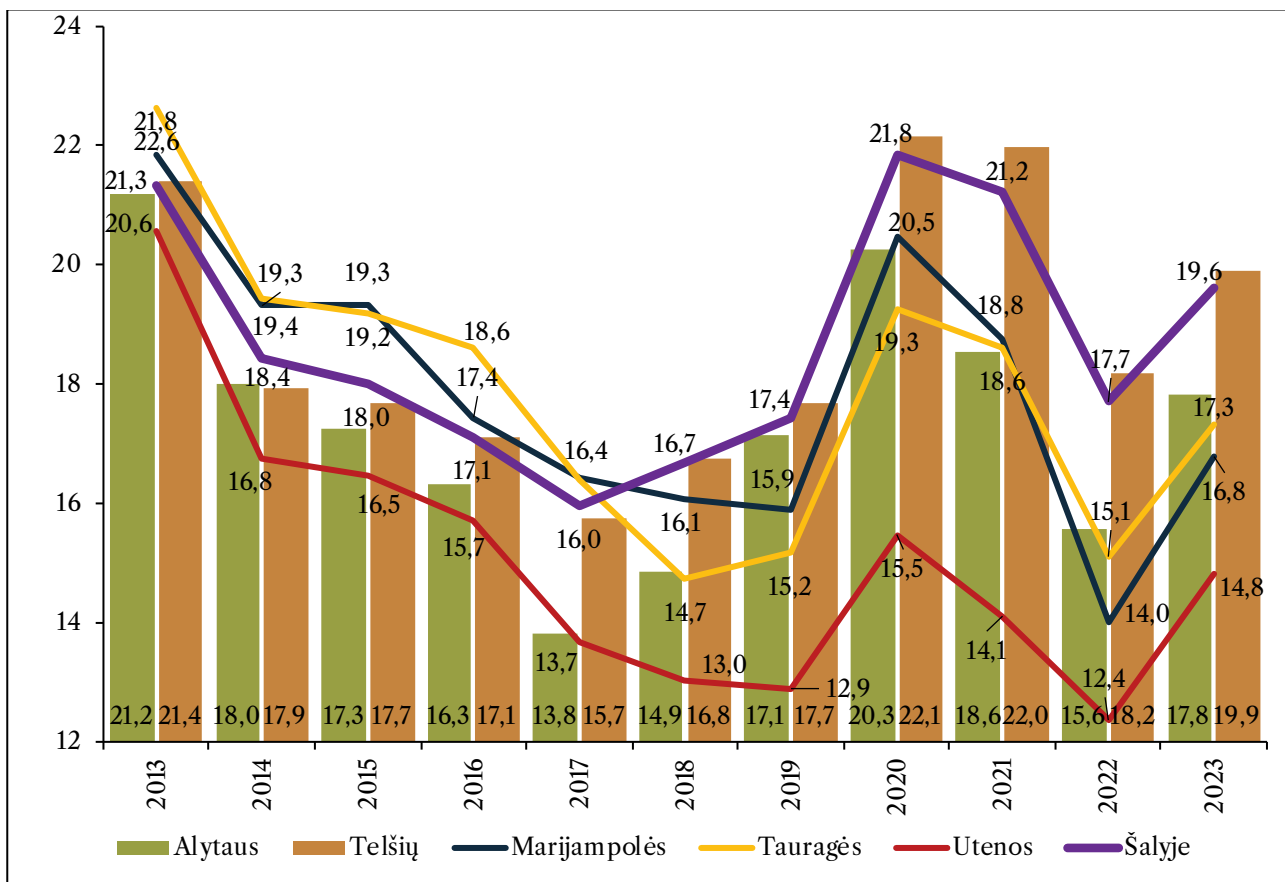
8 pav. Registruoto 16–29 metų amžiaus jaunimo nedarbo rodiklio (registruotų bedarbių ir atitinkamos darbingo amžiaus jaunimo grupės santykio) dinamika mažesnėse šalies apskrityse (UT duomenimis, proc.)

4. Jaunimo ir pagyvenusių žmonių situacijos darbo rinkoje pokyčių palyginimas

Įsivedę bendrąją prielaidą, kad dėl demografinių veiksnių poveikio jaunimo dalis tarp bedarbių mažėjo, o pagyvenusių bedarbių lyginamasis svoris augo, panagrinėkime Užimtumo tarnyboje registruotų tikslinių bedarbių grupių struktūrinius kaitos ypatumus. Svarbu paminėti, kad jaunų bedarbių dalies rodiklio dinamikos tendencijos pagal šalies regionus faktiškai atkartoja šios tikslinės grupės demografinio nedarbo lygio rodiklio pokyčius. Tai reiškia, kad registruoto jaunimo nedarbo lygio augimą lydi ir jų lyginamojo svorio tarp visų bedarbių didėjimas. Taip yra todėl, kad jaunimo nedarbo lygis kinta vidutiniškai sparčiau nei kitose bedarbių grupėse. Kadangi registruotų jaunų bedarbių lyginamasis svoris pagal regionus antroje praėjusio dešimtmečio pusėje sparčiai augo ir užgožė šio rodiklio sumažėjimą kitais laikotarpiais, tenka atmesti prielaidą, kad jaunų žmonių dalis tarp ieškančių darbo asmenų mažėjo. Atkreipkime dėmesį į tai, kad nuo pandemijos krizės ir po jos išryškėjo pakankamai didelė jaunimo lyginamojo svorio diferenciacija (ypač 2020–2021 m.). Didžiausias registruotų jaunų bedarbių lyginamasis svoris buvo Kauno apskrityje (jie sudarė net ketvirtadalį visų bedarbių). Tarp didesnių šalies regionų „jauniausi“ bedarbiai šiame dešimtmetyje buvo didžiosiose šalies apskrityse (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos), mažiausias jų lyginamasis svoris stebėtas Šiaulių ir Panevėžio apskrityse (9 pav.).

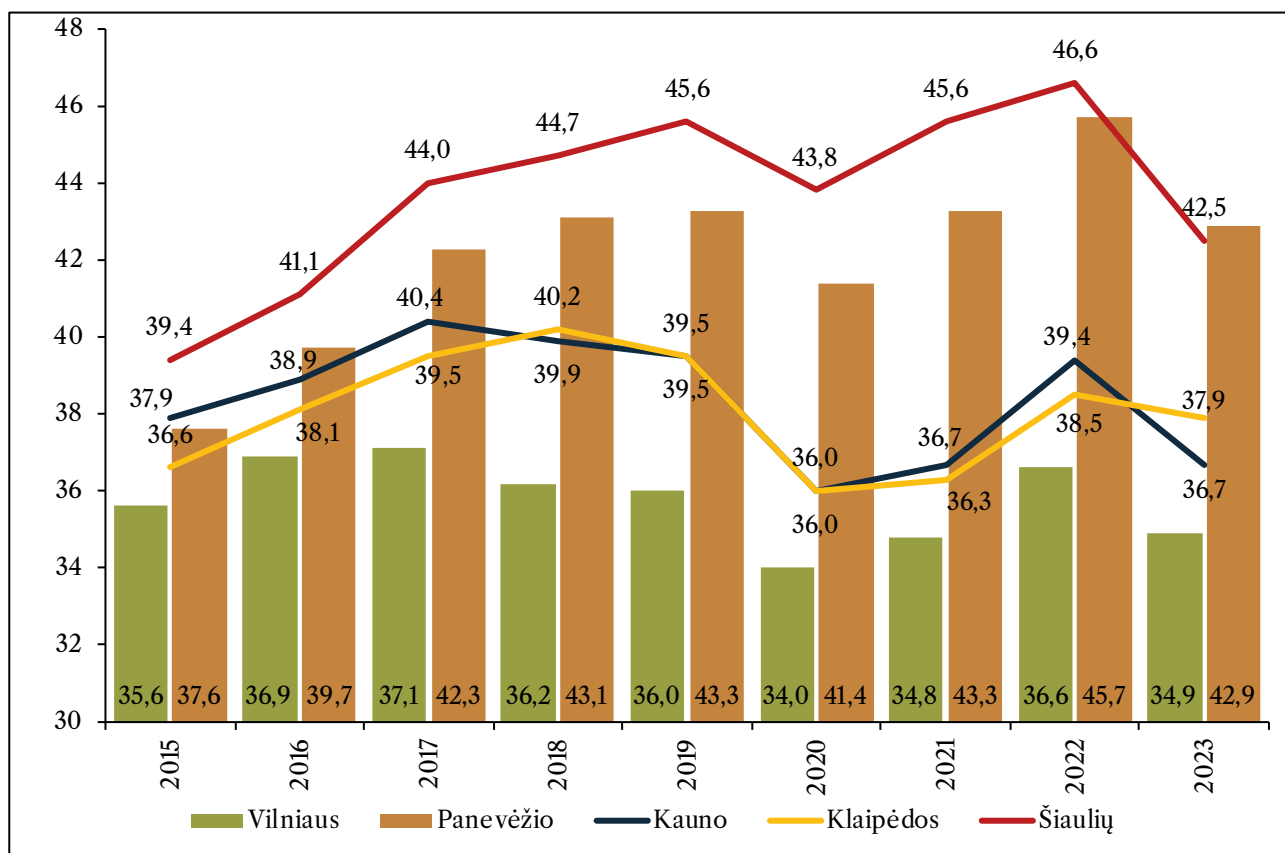

9 pav. Registruotų 16–29 metų amžiaus bedarbių dalis bendrame jų skaičiuje didesnėse apskrityse (UT duomenimis, proc.)

10 pav. Registruotų 16–29 metų amžiaus bedarbių dalis bendrame jų skaičiuje mažesnėse apskrityse (UT duomenimis, proc.)

Analogiškos jaunų bedarbių lyginamojo svorio tendencijos išryškėjo ir mažesnėse šalies apskrityse (10 pav.). Tačiau beveik visose jose jaunų bedarbių vidutiniškai buvo mažiau nei šalyje. Išimtį sudarė „jauniausia“ žemaitiška Telšių apskritis, kur jaunų bedarbių lyginamasis svoris 2020–2022 m. siekė apie penktadalį visų bedarbių ir buvo kiek aukštesnis nei šalies vidurkis (10 pav.). Tradiciškai mažiausia jaunų bedarbių dalis buvo Utenos apskrityje (2022 m. ji siekė vos 12,4 proc.). Labai panašiai keitėsi bedarbių dalis pagal šio rodiklio reikšmę „tarpiniuose“ mažesniuose šalies regionuose (Alytaus, Tauragės ir Marijampolės apskrityse). Jų reikšmės viena nuo kitos skyrėsi labai nedaug.

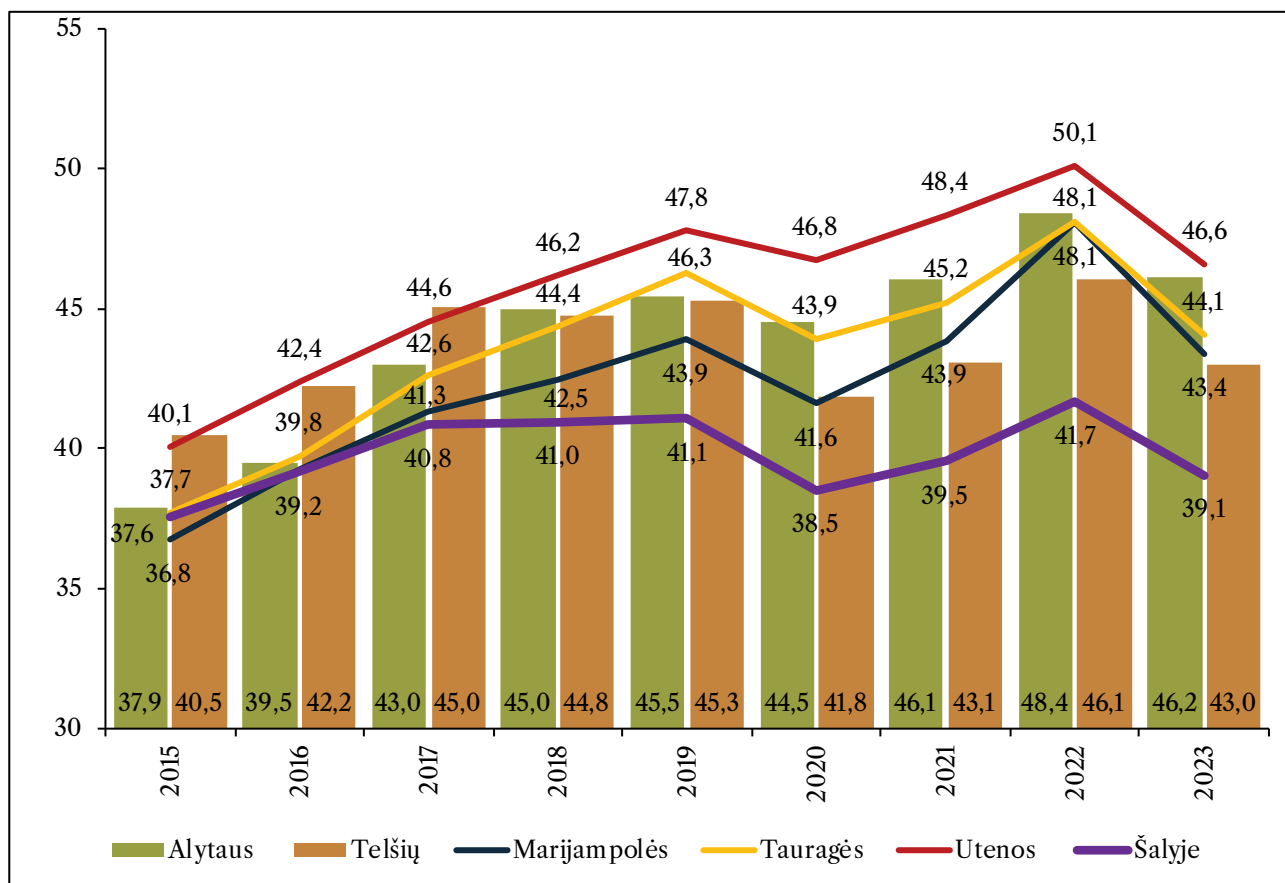
11 pav. Registruotų 50 metų amžiaus ir vyresnių bedarbių dalis bendrame jų skaičiujė didesnėse apskrityse (UT duomenimis, proc.)

Dėl gyventojų senėjimo pagyvenusių bedarbių daugiau nei jaunimo buvo daugumoje šalies regionų maždaug keletą kartų. Vadinasi, iš esmės turėtų pasitvirtinti ir mūsų iškelta ankstesnė prielaida, kad dėl neigiamo demografinių veiksnių poveikio pagyvenusių bedarbių dalis didėjo, tačiau šalies regionų mastu 2023 m. buvo stebimas itin ryškus laikinas ieškančių darbo asmenų tarp vyresnio amžiaus asmenų lyginamojo svorio sumažėjimas (11 pav.). Iš tyrimo rezultatų konteksto matome, kad demografinių veiksnių poveikis šalies regionų darbo išteklių senėjimui labiau pasireiškia ilguoju laikotarpiu. Tuo tarpu tikėtina socialinių ir institucinių veiksnių įtaka, dėl kurios vyresnio amžiaus bedarbių dalis laikinai sumažėja, yra labiau trumpalaikio pobūdžio. Tarsi patvirtina mūsų suformuluotą nuostatą pakankamai spartus vyresnio amžiaus žmonių nedarbo lygio rodiklio augimas 2022–2023 m., VDA tyrimų duomenimis, kadangi jis yra mažiau veikiamas institucinių veiksnių poveikio, nes dalis bedarbių nesikreipia į Užimtumo tarnybą. Antai nedarbo lygis Lietuvoje, VDA duomenimis, šiuo trumpuoju laikotarpiu 50–64 metų amžiaus bedarbių grupėse išaugo 1,5 procentinio punkto (net apie 20 proc.), gana žymiai viršydamas nedarbo lygio vidurkį šalies mastu. Tokiu būdu spartaus registruotų pagyvenusių bedarbių dalies sumažėjimo šalyje 2023 m. anaiptol nelydėjo nedarbo lygio rodiklio nuosmukis, atvirkščiai – šis rodiklis netgi

žymiai išaugo. Vertindami šią tendenciją, mes įsivedėme prielaidą, kad didelė pagyvenusių bedarbių dalis pateko tarp besirengiančių darbo rinkai asmenų (plačiau apie šią asmenų kategoriją žr. Užimtumo tarnybos skelbiamoje informacijoje)¹⁰. Pastarieji neturi bedarbio statuso ir didelė jų dalis dėl kvalifikacijos stokos gali sunkiai integruotis į darbo rinką.

Faktiškai egzistuoja gana žymi pagyvenusių bedarbių dalies rodiklio atvirkštinė priklausomybė nuo šalies teritorijų (jų grupių urbanizacijos laipsnio), kuri daugiau pasireiškia tarp didesnių šalies regionų. Kitaip tariant, kuo didesnis šalies regionas, tuo turėtų būti mažesnė pagyvenusių amžiaus bedarbių dalis. Mažiausia pagyvenusių bedarbių dalis buvo Vilniaus apskrityje, didesnė – Kauno ir Klaipėdos apskrityse, didžiausias jų lyginamasis svoris antroje regionų grupėje – Šiaulių ir Panevėžio apskrityse. Kitas pastebėjimas – per ilgesnį laikotarpį žymiai išaugę pagyvenusių bedarbių dalies rodiklio skirtumai tarp šalies regionų.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad vyresnio amžiaus bedarbių dalies rodiklis ilgoju laikotarpiu (iki 2023 m.) augo visose šalies apskrityse. Statistiniai duomenys rodo, kad visose mažesnėse apskrityse pagyvenusių bedarbių dalis buvo didesnė už šalies vidurkį, tačiau vyriausi bedarbiai buvo Utenos apskrityje, o mažiausia jų dalis stebima Telšių apskrityje. 2022 m. kas antras Utenos apskrities bedarbis buvo pagyvenęs asmuo. Mažesnių šalies apskričių bedarbiai buvo vidutiniškai „senesni“ nei didesniųjų. Didžiosiose Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse pagyvenusių bedarbių dalis buvo mažesnė nei šalies vidurkis. Sprendžiant pagal vyresnio amžiaus bedarbių dalies rodiklį, skirtumai tarp šalies regionų iki 2022 m. žymiai išaugo (12 pav.).

12 pav. Registruotų 50 metų amžiaus ir vyresnių bedarbių dalis bendrame jų skaičiujė mažesnėse apskrityse (UT duomenimis, proc.)

¹⁰ Daugėja paslaugų besirengiantiems darbo rinkai Užimtumo tarnybos klientams, <https://uzt.lt/naujienos/8/daugeja-paslaugu-besirengiantiems-darbo-rinkai-uzimtumo-tarnybos-klientams:267>.

Išvados

Analizės rezultatai parodė, kad ilgalaikį darbo užmokesčio ir BVP lygio vienam gyventojui rodiklių augimą Lietuvos regionuose lydėjo ir užimtumo didėjimas. Kita vertus, šalies regionuose trūko socialinės ekonominės raidos stabilumo dėl ilgą laiką egzistuojančios aukštos BVP vienam gyventojui lygio rodiklio diferenciacijos. Tačiau šio dešimtmečio pradžioje ėmė ryškėti ir šio rodiklio skirtumo stabilizacijos požymiai.

Analizuojant turimus rezultatus, reikia turėti omenyje, kad faktiškai visus nagrinėjamus rodiklius regionuose veikia įvairūs struktūriniai veiksniai. Straipsnio autoriai sau anaipol nekėlė metodologinio uždavinio įvertinti atskirų regionų (rodiklių) diferenciaciją „grynu pavidalu“, kuri yra nepriklausoma nuo šių struktūrinių veiksnių. Pavyzdžiui, BVP vienam gyventojui ir užimtumo lygio bei darbo užmokesčio rodiklių regioninius skirtumus sąlygoja labai nevienoda darbo vietų koncentracija vienoje ar kitose ekonominėse veiklose. Netgi nedarbo lygio atveju egzistuoja su darbo pasiūlos bei paklausos neatitikimu susijęs veiksnys, kuris lemia minėto rodiklio reikšmę regionuose. Todėl straipsnyje nagrinėjamų rodiklių regioninę diferenciaciją žymiu mastu galima tiesiog interpretuoti kaip įvairių struktūrinių veiksnių poveikio pasekmę.

Sumažinus šalies regionų ekonominės raidos skirtumus, galima būtų užtikrinti tolygesnę atskirų šalies teritorijų socialinę raidą ir jų darbo rinkos plėtrą. Pastaraisiais metais šiek tiek sumažėjo BVP lygio rodiklio santykiniai skirtumai tiek tarp didžiausių ir mažiausių šalies regionų grupių, tiek tarp Vilniaus ir Tauragės apskričių, kur šio rodiklio reikšmės buvo atitinkamai didžiausios ir mažiausios. Dėl stebimų ūkio perkaitimo požymių darbo rinkoje (apie tai liudija pablogėję bendrieji užimtumo ir nedarbo rodikliai 2022–2023 m. laikotarpiu) visai reali išlieka šalies ir jos regionų žymesnio ekonomikos nuosmukio rizika. Kita vertus, labai žemas nedarbas didžiausiose Vilniaus ir Kauno apskrityse liudija ir apie tam tikrą šalies ekonomikos perkaitimo grėsmę.

Ilgalaikis užimtumo augimas ir nedarbo mažėjimas teigiamai veikė skurdo rizikos lygio ir šio rodiklio skirtumų sumažėjimą regionų grupėse 2018–2022 m. laikotarpiu, nors jis išliko vis dar aukštas, ypač mažesnėse šalies apskrityje. Tuo pačiu pastebimos ir yra išlikusios nepalankių trumpalaikių svyravimų grėsmės, kurios faktiškai gali komplikuoti skurdo lygio sumažėjimą. Antai nepaisant pozityvesnių pokyčių, skurdo rizikos lygis didžiausių regionų grupėje 2019–2022 m. išaugo nuo 17,2 iki 18,9 proc.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad straipsnyje naudotas skurdo rizikos rodiklis neįvertina kainų skirtumo regionuose. Tačiau pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimuose tai nėra trūkumas, o tiesiog ribotumas, kurio objektyviai negali atskleisti tokio pobūdžio tyrimų rezultatai, tačiau mokslininkai, bendradarbiaudami su oficialios statistikos atstovais, galėtų inicijuoti tokius tyrimus, kuriuose atsižvelgiama į kainų ir vartojimo skirtumus regionuose. Faktiškai nemaža dalis mažesnes pajamas gaunančių mažesnių regionų gyventojų turėtų lengviau „sudurti galą su galu“ negu didmiesčių gyventojai, kuriuos slegia gerokai didesnė komunalinių mokesčių našta, nors, aišku, pabrangus energetiniams ištekliams, jų išlaidos taip pat išauga. Bet žemesnę „skurdo kartelę“ mažesniuose regionuose gali užtikrinti ir mažesnės kainos šalies periferijoje bei santykinai didesnės jų natūrinės pajamos.

Kitokį vaizdą stebime nagrinėdami atskirų demografinių grupių nedarbo struktūros teritorinius skirtumus. Analizės rezultatai rodo, kad šalies regionų skirtumai per ilgesnį laikotarpį gerokai padidėjo vertinant situaciją pagal jaunų ir pagyvenusių bedarbių lyginamojo svorio rodiklius. Tuo tarpu dar praėjusio dešimtmečio viduryje regionų skirtumai pagal šiuos rodiklius buvo palyginti nežymūs. Demografiniai bedarbių struktūros skirtumai pagal šalies regionus itin išaugo būtent praėjusio dešimtmečio pabaigoje.

Tuo pasireiškė atskirų šalies regionų situacijos darbo rinkoje išskirtinumas, tačiau galima pastebėti, kad šalies teritorijų skirtumai pagal pagyvenusių bedarbių dalies rodiklį nuo 2023 m. laikinai sumažėjo.

Dabartiniu metu turime santykinai „jauniausius“ šalies regionus, kur bedarbių daugiausia yra tarp jaunimo, o ieškančių darbo pagyvenusių žmonių – mažiausia (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys). Antra vertus, seniausias darbo rinkos požiūriu šalies regionas yra Utenos apskritis, kurioje pagyvenusių bedarbių yra daugiausia, o jaunimo – mažiausia. Mažesnių regionų grupėje išsiskiria santykinai „jauniausia“ Telšių apskritis, kur šioje mažiau urbanizuotų teritorijų grupėje yra santykinai daugiau jaunimo ir mažiau pagyvenusių bedarbių. Iš esmės bedarbių struktūros pasiskirstymas atitinka šalies demografines tendencijas.

Svarbu pabrėžti, kad auganti darbo išteklių (bedarbių skaičiaus) diferenciacija pagal amžių šalies regionuose tampa vis didesne grėsme jų sėkmingai socialinei raidai. Padidėję bedarbių struktūros demografiniai skirtumai yra netolygios regionų ekonominės ir socialinės raidos pasekmė, todėl į juos tiesiog būtina labiau atsižvelgti darbo rinkos politikos formuotojams. Taikant aktyvias darbo rinkos politikos priemones, svarbu kreipti dėmesį į konkrečios apskrities demografinę situaciją ir darbo išteklių struktūros specifiką. Tačiau reikia turėti omenyje, kad darbo rinkos politikoje silpnosios darbo rinkos grandys praktiškai išskiriamos labiau akcentuojant aukščiausio nedarbo lygio teritorijas savivaldybių lygmeniu. Tiek aukščiausio nedarbo lygio teritorijoms, tiek kitoms savivaldybėms būdinga gerokai didesnė bedarbių struktūros rodiklių diferenciacija nei apskričių lygmeniu, kurių rodikliai savotiškai „maskuoja“ šiuos skirtumus. Tai reikalauja dar gilesnio šios problemos tolesnio ištyrimo ateityje.

Literatūra

- Gil-Alana, L. A., González-Blanch, M. J. ir ir Poza, C. (2024). Labour market mismatches in G7 countries: a fractional integration approach. *Applied economics*, 1–17. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/0003684-6.2024.2305620>.
- Baertsch, L., Kleine-Rueschkamp, L. ir Miho, A. (2024). Regional Trends in Labour Market Tightness: Evidence from 30 OECD Countries. In *Shortages of Labour and Skills*, 59–68. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5771/9783748947769-59>.
- Cardona-Arenas, C. D. (2024). Exploring unemployment persistence: a probabilistic analysis in 20 OECD countries to understand its social implications. *International Journal of Sociology and Social Policy*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1108/IJSSP-06-2024-0245>.
- Caro, P. D. ir Fratesi, U. (2023). The role of Cohesion Policy for sustaining the resilience of European regional labour markets during different crises. *Regional Studies*, 57(12), 242–244. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/00343404.2022.2118252>.
- Cefalo, R. ir Scandurra, R. (2021). Territorial disparities in youth labour market chances. *Europe Regional Studies*, 8(1), 228–238. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/21681376.2021.1925580>.
- Corsi, M. ir Lodovici, M. S. (2013). Active Ageing and Gender Equality. Working Paper 13 (004). Université Libre de Bruxelles – Solvay Brussels School of Economics and Management Centre Emile Bernheim.
- Dashkova, E. S. ir Dorokhova, N. V. (2023). Regional labour market: A method for research. *Journal of New Economy*, 24(3), 119–135. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.29141/2658-5081-2023-24-3-6>.
- Eurostato duomenų bazė. (2024). Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- Fana, M., Tolan, S., Torrejón, S., Urzi Brancati ir Fernandez-Macias, E. (2020). The COVID Confinement Measures and EU Labour Markets, European Commission, JRC Technical Reports. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2760/079230>.

- Feng, Y., Lagakos, D. ir Rauch, J. E. (2024). Unemployment and Development. *The Economic Journal*, 134(658), 614–647. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/ej/uead076>.
- Ganong, P., Greig, F., Noel, P., Sullivan, D. M. ir Vavra, J. (2024). Spending and Job-Finding Impacts of Expanded Unemployment Benefits: Evidence from Administrative Micro Data. *American Economic Review*, 114(9), 2898–2939. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1257/aer.20220973>.
- Giannakis, E. ir Mamuneas, T. P. (2022). Labour productivity and regional labour markets resilience in Europe. *The Annals of Regional Science*, 68(3), 691–712. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s00168-021-01100-y>.
- Hartal, S., Kourtiti, K. ir Carmen Pascariu, G. (2023). Spatial labour markets and resilience of cities and regions: a critical review. *Regional Studies*, 57(12), 2359–2372. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/003434-04.2023.2196301>.
- Meekes, J. ir Hassink, W. H. (2023). Endogenous local labour markets, regional aggregation and agglomeration economies. *Regional Studies*, 57(1), 13–25. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/00343404.2022.2050893>.
- Muhammad, R. ir Arif, M. (2024). Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on Unemployment Rate: Evidence in ASEAN. *Indonesian Interdisciplinary Journal of Sharia Economics (IJSE)*, 7(2), 2910–2926. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.31538/ijse.v7i2.4924>.
- Okunevičiūtė Neverauskienė, L. ir Pocius, A. (2024). Darbo rinkos raidos tendencijų vertinimas Lietuvoje: jaunimo padėties lyginamoji analizė. *Regional formation and development studies*, 42(1), 86–100. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15181/rfds.v42i1.2604>.
- Pocius, A. (2010). Padėties darbo rinkoje pokyčiai, užimtumo ir nedarbo rodiklių taikymo metodiniai ypatumai. *Lietuvos statistikos darbai*, 49, 26–33. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/LJS.2010.13944>.
- Pocius, A. ir Burneika, D. (2017). Padėties darbo rinkoje skirtumai Lietuvos regionuose. *Lietuvos statistikos darbai*, 56(1). Lietuvos statistikos darbai.
- Pocius, A., Moskvina, J. ir Gruževskis, B. (2023). Bedarbių perėjimas į užimtumą: stebėseną, rodikliai, lyginamoji analizė. *Lietuvos statistikos darbai*, 62, 20–36. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/ljs.2023.33983>.
- Scandurra, R., Cefalo, R. ir Kazepov, Y. (2021). Drivers of youth labour market integration across European regions. *Social Indicators Research*, 154(3), 835–856. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02549-8>.
- Tobin, S. (2024). Labour market resilience will be tested in the near term. *World Employment and Social Outlook*, 1, 19–36.
- Užimtumo tarnybos prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija. Daugėja paslaugų besirengiantiems darbo rinkai Užimtumo tarnybos klientams. Prieiga per internetą: <https://uzt.lt/naujienos/8/daugeja-paslaugu-besirengiantiems-darbo-rinkai-uzimtumo-tarnybos-klientams>.
- Valstybės duomenų agentūros (Lietuvos statistikos departamento) duomenų bazė. (2024). Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize/>.
- Vankevich, A., Kalinouskaya, I., Zaitsava, V. ir Alyakseeva, A. (2023). Theoretical and Methodological Approaches to Analysis and Forecasting of the Labour Market within the Framework of Sustainable Development. E3S Web of Conferences 451, 05019. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202345105019>.
- Zokirjonova, F. Y. (2024). Unemployment and the main ways to reduce it. *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences*, 3(6), 73–76. Prieiga per internetą: <https://econferenceseries.com/index.php/srnss/article/view/4871>.

THE DIFFERENTIATION OF THE LABOR MARKET SITUATION IN LITHUANIAN REGIONS AND THE FACTORS INFLUENCING IT

Laima OKUNEVIČIŪTĖ-NEVERAUSKIENĖ | <https://orcid.org/0000-0002-7969-3254>

Arūnas POCIUS | <https://orcid.org/0000-0002-4045-511X>

Department of Labour Market Research
at the LCSS Institute of Sociology
A. Goštauto st. 9, LT-01108 Vilnius, Lithuania
laima.okuneviciute@dsti.lt, arunas.pocius@dsti.lt

Summary

The publication evaluates unemployment differences in Lithuanian districts and discusses the factors influencing unemployment, as the labor market situation became more complicated during the pandemic crisis. The average annual unemployment rate increased from 5.9% to 6.8% in 2022–2023. The study aims to assess the labor market situation in various Lithuanian regions.

Under such tense socio-economic situation, this work analyzes labor market trends in the country's counties, prioritizing the monitoring of registered unemployment indicators, as the data provided by the Employment Service by region is significantly more detailed than the employment survey indicators.

The article also provides a detailed analysis of factors identified by the authors as influencing labor market differentiation in Lithuania's regions. To evaluate their impact, key socio-economic indicators were selected by region, including GDP per capita, wage levels, and the risk of poverty. In evaluating the labor market situation in the regions, unemployment trends are associated with changes in employment levels.

Keywords: unemployment; employment; labour market; labour market policy; gross domestic product; wages; at-risk-of-poverty rate.